

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти

ДИПЛОМНА РОБОТА

магістра
(освітній ступінь)

на тему:

**«НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНА РОБОТА З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи ДО-21м(з)
спеціальності 012 «Дошкільна освіта», ОС «магістр»
(шифр і назва напрямку підготовки, спеціальності)

Маргітич Тетяна Василівна
(прізвище та ініціали студента)

Керівник канд.пед.наук, доц. Черепаня Н.І.
(прізвище та ініціали)

Рецензент канд.пед.наук, доц. Маляр Л.В.
(прізвище та ініціали)

Мукачево – 2019р.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДИТЯЧОЇ ОБДАРОВАНОСТІ	
1.1. Поняття дитячої обдарованості в зарубіжній і вітчизняній психолого-педагогічній літературі	9
1.2. Особливості навчально-виховної роботи з обдарованими дітьми в ЗДО	26
1.3. Методи вивчення обдарованості дітей дошкільного віку	38
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ УМІНЬ У ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	45
2.1. Виявлення рівня інтелектуального розвитку дітей старшого дошкільного віку	45
2.2. Система роботи закладу дошкільної освіти з формування інтелектуальних умінь у обдарованих дітей старшого дошкільного віку	53
2.3. Результати експериментального дослідження	74
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	83
ДОДАТКИ	89

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасні економічні та соціальні умови, що складаються в нашій державі вимагають відродження та розвитку національної освіти і культури. Це потребує вирішення цілої низки проблем, пов'язаних з вихованням творчої особистості, яка є суб'єктом саморозвитку і самореалізації. Нові тенденції суспільного розвитку породжують нові орієнтири у вихованні обдарованих дітей дошкільного віку. Очевидно, що їхня продуктивність пов'язана з усвідомленням працівниками закладів дошкільної освіти необхідності створення таких педагогічних умов, при яких цей процес буде більш ефективним.

Виявлення інтересів дітей, їх подальший розвиток і підтримка допитливості у пізнанні багатогранності навколишнього світу стає одним із пріоритетних завдань дошкільної освіти XXI століття. Про це свідчать зміст Закону України «Про дошкільну освіту», «Базовий компонент дошкільної освіти» та інші документи, в яких розвиток творчих здібностей розглядається першочерговим завданням на найближчі десятиліття.

Статистичні дані свідчать про те, що 98% дітей з народження мають здатності до різних видів діяльності, але вже серед шестирічок творчі здібності проявляються лише у 37%, а до семирічного віку їх залишається тільки 17%. Серед дорослого населення обдарованих налічується лише 2%. Однак, як стверджують науковці, розумові можливості майже будь-якої людини можуть бути розвинені набагато більше, ніж це досягається в дійсності. Якщо виявиться, що за наявності біологічних особливостей можливо науково передбачити життєвий успіх людей в певних областях діяльності, - це буде благословенням і багато хто зможе глибше розвивати свої здібності [6, с.42].

Обдарованість дитини як системна якість характеризує психіку дитини в цілому. При цьому слід наголосити, що саме особистість та її ціннісні орієнтири ведуть за собою розвиток тієї чи іншої грані обдарування та визначають, як саме буде реалізовано її потенціал.

Якісна своєрідність обдарованості людини обов'язково позначається на особливостях виконання нею тієї чи іншої діяльності. Для будь-якого творчого процесу характерна індивідуальність і самобутність. Тому в процесі виховання і навчання дітей треба не ігнорувати якісну своєрідність здібностей та обдарованості, що з'являється в них, а розвивати її, застосовуючи різні методи індивідуального впливу. Тому так важливо, саме в дитячому садку виявити усіх, хто цікавиться різними галузями науки і техніки, допомогти втілити в життя їхні плани і мрії, вивести дошкільнят на дорогу пошуку в науці, в житті, допомогти найбільш повно розкрити свої здібності. Пошук обдарованих дітей та створення умов для їхнього розвитку - це комплексна спільна спланована діяльність дорослих: батьків, вихователів, керівників гуртків, психолога.

До теперішнього часу у вітчизняній і зарубіжній науковій теорії та практиці накопичена велика кількість матеріалу, який використовується при побудові основ розвитку дитячої обдарованості. Серед робіт цього напрямку виділяються дослідження О.Антонової, Г.Гарднера, Дж.Гілфорда, С.Кириченко, В.Киричук, Н.Лейтес, В.Мерліна, В. Моляко, І. Равіч-Щербо, Дж. Рензулли, М. Холодної та ін. Технології навчання обдарованих дітей розроблені І. Бурлаковою, Л. Венгер, Е. Гореловою, О.Дьяченко та ін. Проблеми формування інтелектуальних умінь є предметом дослідження Ф.Гоноболіна, Г. Люблінської, С. Рубінштейна та ін. Інтелектуальні вміння як психологічний феномен вивчали О.Дмитрієв, Т.Ільїна, І. Огородніков, Г. Щукіна та ін. Поглибленому розумінню проблем інтелектуальної обдарованості сприяють роботи Л. Виготського, Л. Венгер, Н.Лейтес, С.Рубінштейна, Б.Теплова, Л. Термена, Дж. Рензулли та ін. Вивченню рівнів дитячої обдарованості присвячені дослідження І.Бурлакової, О.Дьяченко, І.Іщенко та ін.

Названі автори досліджували різні аспекти проблеми дитячої обдарованості, однак досліджень, присвячених вивченню специфіки навчально-виховної роботи з обдарованими дітьми старшого дошкільного

віку практично немає, хоча зазначена проблема не є новою в педагогічній науці. Актуальність проблеми зумовила вибір **теми дослідження**: «Навчально-виховна робота з обдарованими дітьми старшого дошкільного віку».

Об'єкт дослідження - навчання і виховання обдарованих дітей дошкільного віку в умовах закладів дошкільної освіти.

Предмет дослідження - педагогічні умови формування інтелектуальних умінь у обдарованих дітей старшого дошкільного віку.

Мета дослідження - розробка педагогічних умов та системи роботи з формування інтелектуальних умінь у обдарованих дітей старшого дошкільного віку в навчально-виховному процесі ЗДО.

Мета дослідження вимагає вирішення наступних **завдань дослідження**:

1. Вивчити генезис і сучасний стан проблеми дитячої обдарованості за матеріалами зарубіжних і вітчизняних досліджень.
2. Охарактеризувати особливості навчально-виховної роботи з обдарованими дітьми в ЗДО.
3. Визначити критерії, показники та рівні інтелектуальних умінь у обдарованих дошкільнят.
4. Розробити педагогічні умови та апробувати систему роботи з формування інтелектуальних умінь у обдарованих дітей старшого дошкільного віку в навчально-виховному процесі ЗДО.

Методи дослідження: теоретичний аналіз філософської, психологічної та педагогічної літератури в аспекті досліджуваної проблеми, спостереження, метод оцінок, опитування, бесіди, тестування, педагогічний експеримент.

Практичне значення дослідження - запропоновано систему роботи з формування інтелектуальних умінь у обдарованих дітей старшого дошкільного віку в навчально-виховному процесі ЗДО.

База дослідження: Новоселицький ДНЗ «Ялинка».

Апробація результатів дослідження. Результати магістерської роботи були представлені та обговорені на науково-методичних семінарах кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти МДУ.

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

На сучасному етапі реформування дошкільної освіти в Україні йде пошук необхідних умов для організації у закладах дошкільної освіти роботи з обдарованими дітьми з розвитку у них інтелектуальних умінь.

1. У дослідженні ми опиралися на прийняті у вітчизняній педагогіці та психології визначення обдарованості як якісно своєрідного поєднання здібностей, що забезпечують успішність виконання діяльності; інтелектуальної обдарованості як сукупності інтелектуальних властивостей людини, від яких залежить продуктивність навчальної діяльності (Н.Менчинська, З.Калмикова).

Інтелектуальні уміння - основний показник розумового розвитку дітей. Уміння аналізу, порівняння, узагальнення, класифікації, планування, міркування та ін. дозволяють дітям творчо виконувати пізнавальну діяльність. Для успішного формування інтелектуальних умінь у дітей старшого дошкільного віку педагогу необхідні спеціальні знання: 1) про сутність інтелектуальної обдарованості; 2) про інтерпретацію процесу навчання як особливої форми діяльності дитини, яка виступає в якості потенційної зони розвитку інтелектуальних умінь.

Інтелектуальні уміння як показник рівня загального розумового розвитку представлений в дослідженні розумовими діями, з допомогою яких здійснюється пізнання (операції аналізу, синтезу, порівняння, дедукції, індукції); методами пізнання; прийомами запам'ятовування, відтворення і пригадування (В. Безрукова, В. Логінова, Л. Семушіна). В ході експериментальної роботи дітям пропонувалися завдання, що вимагають стандартних способів вирішення, і завдання, виконання яких передбачало пошук оригінальних, нетрадиційних відповідей (придумування загадок про названий предмет, твір-розповідь за картиною, придумування казок, віршів, розповідання смішних історій з життя дитини і т.д.).

Інтелектуальні уміння, будучи одним з компонентів розумової обдарованості, формуються і удосконалюються під впливом комплексу чинників: організації педагогічного процесу у ЗДО, сімейного середовища і співпраці закладу дошкільної освіти і сім'ї.

1. У педагогіці виокремлюється дві тенденції, які визначають ставлення до освіти обдарованих дітей. Тако, перша група вважає за недоцільну розробку для них спеціальних програм і спеціалізованого навчання, проте, визнає феноменологію дитячої обдарованості (В.Артемов, А.Вард, Д.Моксхем та ін.). Натомість представники другої групи виступають проти уніфікації й одноманітності в освіті та проголошують необхідність створення диференційованих і спеціалізованих навчальних програм для різних груп дітей, у тому числі і для обдарованих дошкільників (Дж.Рензуллі, Д.Гілфорд, М.Карне, Дж.Фріман, Д.Сіск, В.Юркевич, Ю.Гільбух).

Робота з обдарованими дітьми в ЗДО є проблемою комплексною, яка вимагає дотримання сукупності вимог до правильного проектування та моделювання різних видів діяльності. Насамперед тих, які відповідають рівню обдарованості дітей та реалізують завдання роботи з ними.

2. Психолого-педагогічній науці відомі різні діагностичні методики для визначення рівня інтелектуального розвитку особистості, виявлення особливостей її інтелекту і вимірювання інтелектуальних функцій (Д.Векслера, Л.Венгер, Р.Кеттелла, Г.Россолімо, Р.Торндайк та ін.). На наш погляд, шкала Стенфорд-Біне дозволяє з більшою достовірністю визначити коефіцієнт інтелектуального розвитку дітей, тому ми і використовували її в своєму дослідженні.

Використовуючи напрацювання В.Логінової, О.Сомкової, ми виділили чотири рівні сформованості інтелектуальних умінь у обдарованих дітей. Для кожного рівня були розроблені критерії та показники. Для першого рівня (низького) сформованості інтелектуальних умінь властиві: значне відхилення від інструкції педагога при виконанні дитиною отриманого завдання; відмова від допомоги педагога в ході роботи при

наявності великих труднощів при її здійсненні; висока оцінка власної діяльності («я добре зробив роботу»); стандартне вирішення завдань; протягом відведеного часу (дев'ять хвилин) з 21-ї дії дитина справляється тільки з 10-ю.

Для другого рівня (середнього) сформованості інтелектуальних умінь характерні: прояв негативізму до інструкції педагога; відмова від допомоги дорослого; досить висока оцінка власної діяльності («мені подобається моя робота»); виконання завдань без привнесення в нього елементів новизни; здійснення 15 дій з 21-ї можливих.

На третьому рівні (вище середнього) сформованості інтелектуальних умінь; випробуваний керується інструкцією педагога; користується консультацією експериментатора; оцінює свою діяльність як «дуже добра»; при виконанні завдання використовує раніше відомі елементи; за відведений час здійснює 18-19 дій (з 21-ї можливих).

Четвертий рівень (високий) сформованості інтелектуальних умінь характеризується: усвідомленням необхідності інструкції педагога і точному слідуванню їй; самостійністю у виконанні завдання; використанням елементів новизни; здійсненням 21-ї дії.

3. В ході нашого дослідження ми зробили спробу виявити і обґрунтувати необхідність і достатність сукупності педагогічних умов, реалізація яких дозволить організувати цей процес найбільш ефективно. Визначені нами мета та завдання знайшли своє експериментальне підтвердження в ході дослідження.

Мета дослідження полягала в тому, щоб розкрити педагогічні умови формування інтелектуальних умінь у обдарованих дітей старшого дошкільного віку в навчально-виховному процесі ЗДО. Для цього за допомогою комплексної методики нами були виявлені обдаровані діти 5-6-річного віку та визначено рівні їхніх інтелектуальних умінь.

Основні положення дослідження сконцентровані на результативності формування інтелектуальних умінь у обдарованих старших дошкільників, яка може бути досягнута при дотриманні наступних педагогічних умов:

- 1) утвердження суб'єкт-суб'єктної взаємодії між педагогом і дітьми;
- 2) оптимальне поєднання репродуктивної і продуктивної творчої діяльності при домінуванні останньої;
- 3) використання індивідуального і диференційованого підходів, які сприяють актуалізації інтелектуальних можливостей дитини, організації батьками освітньої діяльності з формуванню у обдарованих дітей інтелектуальних умінь. Названі умови були реалізовані в процесі включення дітей в репродуктивну і продуктивну діяльність.

Аналіз отриманих результатів експериментального навчання показав, що показники інтелектуальних умінь після проведеного навчання істотно змінилися: значно покращилась якість виконуваних завдань, діти за власною ініціативою включалися в ігрову і художню діяльність.

Таким чином, підсумки навчання за нашою експериментальною програмою показують її ефективність у формуванні інтелектуальних умінь у обдарованих дітей, що переконує в необхідності включення цієї програми в зміст виховно-освітньої роботи з дітьми в ЗДО.

Істотну допомогу дошкільним закладам у вихованні дітей надає сім'я. За нашими даними, сім'я, взаємодіючи і співпрацюючи із ЗДО, здатна активно включатися в роботу з формування у дітей інтелектуальних умінь. Тут, як нам вдалося встановити, ефективні такі форми взаємодії, як: батьківські збори, консультації, бесіди, проведення розвиваючих ігор в умовах сім'ї (спільно з батьками).

Проведене дослідження, присвячене такій складній і актуальній проблемі, як формування інтелектуальних умінь у обдарованих дошкільників, звичайно ж, не є вичерпним і вимагає подальшого дослідження.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>